

Fra møller Kristian Kjærgaards liv

Den der kommer først til mølle...

(C)Niels Erik Simonsen

14-05-2009
Niels Erik Simonsen

FRA MØLLER KRISTIAN KJÆRGAARDS LIV.

Forord.

Det er et længe siden svigermor Gytte fremsatte ønsket om at vide noget om, hvordan livet havde formet sig for hendes morbrødre, hvoraf der var fem. Mit arbejde med slægtsforskning har nu strakt sig over elleve år og i starten handlede det mest om at få så mange af familien og slægten lagt ind i programmet som muligt. D.v.s. i vid udstrækning udelukkende oplysninger om fødsel, dåb, konfirmation, vielse og død. Det er jeg stort set holdt op med, da jeg nu har rigeligt med personer i min slægtsdatabase. Der er lige nu godt 4000 personer fordelt på ca. 1200 familier, så det der interesserer mig mest lige nu er de historier der kan sætte kød på en person, - gøre en persons livshistorie lidt mere interessant end de nøgne fakta er i stand til. Da jeg ikke selv har mødt eller kendt Christian Kjærgaard må jeg "nøjes" med de oplysninger jeg kan finde via eksterne kilder, samt oplysninger fra nulevende personer, som kender eller har kendt Christian Kjærgaard. Der er to personer, der har bidraget med oplysninger og det er Gytte og hendes grandkusine Birgit Schou (Christian Kjærgaards barnebarn). Birgit Schou har bidraget med personlige oplysninger fra sig selv og sin mor samt fotografier. Blandt fotografierne er det især billedet af Pilevad Mølle fra ca. 1912 der er det mest interessante, da det formentlig er det eneste kendte eksisterende billede af møllen.

De skriftlige kilder jeg har brugt er: Kirkebøger, folketællinger, Nyborg Lokalhistoriske Arkiv (Avisartikler), Historiens Hus Odense (Odense Vejviser), Vejle Byhistoriske Arkiv (F.D.B.s arkivalier) samt F.D.B.-arkivalier fra Erhvervsarkivet i Århus.

Møller Jens Christensen fra Seden

Forhistorie og baggrund.

For at kunne fortælle om Kristian Kjærgaard og Jack, hvis historier efterfølgende fortælles, samt de øvrige børn, kan det være nyttigt at kende lidt til forældrene og deres liv. Jo længere vi bevæger os bagud, jo sværere er det at finde kilder til oplysning af almindelige menneskers liv. Som regel er der altid kirkebøger og

folketællinger, som kan belyse lidt om, hvor en person har færdedes, og det vil jeg holde mig til her, da jeg ikke har andet materiale til rådighed. Jeg ved på forhånd at Jens Christensen var møller, men hvor har han opholdt sig og, hvad har han beskæftiget sig med undervejs og frem til sin alt for tidlige død i Skovshøjrup mølle, Næsbyhoved Broby, som 55 årig i 1900.

Jens Christensen var født den 24. juli 1845 i Seden fattighus af enken **Anne Marie Christensdatter**. Til barnets fader blev udlagt ungkarl **Jens Jørgensen**, som tjente hos Hans Jensens enke i Åsum. Benævnelsen ”udlagt barnefader” blev altid brugt i fordums tid, når barnets forældre ikke var gift, og der ligger ikke andet i det end netop den kendsgerning. Jens blev døbt i Seden kirke den 24. august 1845. (Jeg har ikke fundet hans konfirmation endnu).

Ved FT¹-1860 tjener Jens (15 år) på en gård i Åsum by hos gårdmand Peder Nielsen. Det er, efter folketællingslisten at dømme, en ret stor gård, idet der bor gårdmanden og hans kone, deres to børn, mandens forældre, hans farbror, hans søster, som tjener ham ligesom de øvrige ni tjenestefolk.

Ved FT-1870 har jeg fundet Jens (24 år) som **møllersvend på Gribsvad mølle i Etterup** (Rørup sogn) hos møller Niels Nielsen Lund (stammer fra Helnæs). På Gribsvad mølle boede der mølleren, hans kone og fire børn, samt et familiemedlem i 1870. Jens var eneste møllersvend.

Den 18. juli 1876 bliver Jens gift med **Clare Petersen** i Asperup kirke. Clare Petersen var datter af snedker **Peter Benjaminsen** og **Ane Johanne Nielsdatter**, som ikke var gift med hinanden. Clare var født den 24. november 1852 i Bogense og døde den 18. februar 1921 i Fredericia. Præcis, hvornår og hvor Clare og Jens har mødt hinanden ved jeg intet om. Her ville det være fantastisk godt at have haft deres såkaldte Skudsmålsbøger, som indeholder oplysninger om personens fødsel, dåb, konfirmation og tjenestesteder. Nogle indeholder sågar oplysninger om, hvornår personen sidst var ”gæst ved Herrens bord”, som det visse steder udtrykkes, bl.a. i min egen oldefars skudsmålsbog. Nå, ja, hvornår de har mødt hinanden kan læseren jo selv regne på, idet deres første barn, en søn, som døbes Kristian Kjærgaard Christensen, fødes i Asperup 8 dage efter brylluppet. Jens kan f.eks. være ankommet til sognet den 1. november² 1875, så passer regnestykket vist nogenlunde.

Ved FT-1880 arbejder Jens for gårdmand Peder Andreas Nielsen på en gård i Asperup, som tjenestekarl. Der står også at han er gift og at han er født i Seden. Konen, Clare Petersen, bor og arbejder i Brenderup, hvor hun står opført i folketællingslisten som husmoder, inddriveske³ og noget jeg læser som modehåndterende. Hun har hos sig parrets 3 børn Christian Kjærgaard Christensen, Fritz Bang Kjærgaard Christensen og Niels Peter Kjærgaard Christensen, som i øvrigt dør i 1885, 6 år gammel. Desuden bor Clares mor, Ane Johanne Nielsdatter, også i huset og underholdes⁴ af Clare.

Asperup og Brenderup ligger ikke ret langt fra hinanden og i Brenderup findes stadig en herregård eller hovedgård ved navn Kærsgaard, 1664 Kiersgaard. Måske drengenes mellemnavne er inspireret af gårdens navn, ikke utænkeligt. Med

¹ FT = folketælling.

² 1. maj og 1. november var i mange år almindelig skiftedag for tjenestefolk.

³ En ”Indsidder” er en der bor til leje.

⁴ D.v.s. får kost og logi.

drengene mener jeg de tre drenge, Kristian, Frits og Niels Peter, som fik Kjærgaard som mellemnavn, og Ove som fik Kærgaard, altså uden ”j”, som mellemnavn. Som nævnt var Kristian født i Asperup. Fritz, Niels Peter og Ove var alle tre født i Brenderup sogn.

Ved Kristians dåb 1876 står der at Jens er **møllersvend**. Mere om Kristian senere.

Ved Fritz’ dåb 1877 står der at Jens er **møllersvend**.

Ved Niels Peter Kiergaards dåb 1879 står der at Jens er **møllersvend**.

Ved Oves dåb 1880 står der at Jens er **møllersvend**.

Det næste barn, også en søn, blev født i Hårslev sogn den 22. marts 1884 og døbt Axel Møller Aagaard Christensen i Hårslev kirke den 22. juni 1884. Navnet Møller giver næsten sig selv og navnet Aagaard kan stamme fra enten Ågårde ved Ejlskov et par km. vest for Hårslev, eller fra den Ågård som ligger ca. 1 km. vest for Gamby, som igen ligger ca. 2. km. syd for Hårslev. Jeg tror mest på den første, fordi der i Hårslev kirkebog står følgende ved Axels dåb vedr. forældrene: **Mølleforpagter** Jens Christensen på **Ågårde Mølle** og hustru Clara Petersen.

Jens og Clares næste barn, nummer 6 i rækken, er også en søn. Han blev født 18. juli 1885 i Veflinge sogn, døbes Niels Peter Martin Christensen i Veflinge kirke den 18. september 1885. I Veflinge kirkebog står der følgende under ”Forældrenes navn, stand, håndtering og bopæl: **Mølleforpagter** Jens Kristensen og hustru Klara Pedersen af **Ruggaard Mølle**.

Barn nummer syv er minsandten også en dreng. Han blev født den 27. juli 1890 i Skovshøjrup mølle, Næsbyhoved Broby. Faderen Jens Christensen kaldes nu **møller**. Drengen blev døbt den 5. oktober 1890 i Næsbyhoved Broby kirke med navnet Johannes Winther Benjamin Christensen. Mere om ham senere.

Clare og Jens’ sidste barn, nummer 8 i rækken blev en pige. Hun var født den 24. september 1891 i Skovshøjrup mølle. Hendes navn var Clara Louise Christensen og hun var min kones mormor. Hun blev konfirmeret i 1905, men inden da var faderen Jens Christensen allerede død den 11. december 1900, 55 år gammel. Clara døde den 12. april 1978 på Elmelundsvej 8 i Odense.

Faktaoplysninger:

Født: 26. juli 1876 i Båring, Asperup sogn. Forældre, møller Jens Christensen og hustru Clare Pedersen.

Døbt: 19. november 1876 i Asperup kirke med navnet Kristian Kjærgaard Christensen. I henhold til kongelig bevilling 20. april 1904 er hans fulde navn Kristian Kjærgaard.

Folketælling: 1.2.1880 i Brenderup på Fyn.

Konfirmeret: 5. oktober 1890 i Broby kirke, Næsbyhoved Broby.

Gift:	28. januar 1899 i Asperup kirke med Karen Marie Kirstine Johansen, datter af bager Rasmus Johansen og hustru Maren Hansen Skov.
Børn:	1. Jens Jørgen Kjærgaard, født den 22. januar 1901 i Pilevad mølle, Avnslev sogn; døbt i Avnslev kirke den 17. marts 1901.
Begivenhed:	25. juni 1903 brændte Pilevad mølle, hvorefter møller Kjærgaard lod den genopføre "efter fuldt nutidssvarende principper". Citat fra Nyborg Avis den 25. april 1913.
Børn:	2. Mary Kjærgaard, født den 27. april 1904 i Pilevad mølle, Avnslev sogn; døbt i Avnslev kirke den 6. juni 1904. Gift med Christian Schou. Død 8. januar 2003 i Odense, begravet den 11. januar 2003 fra Thomas Kingo kirke, Odense.
Begivenhed:	10. april 1905 indviet i Odd Fellow Ordenen i Broderloge nr. 33, Caritas, Odense. Han har med sikkerhed været medlem til 1939 i følge mail fra Odd Fellow Ordenens Stor Arkivar, Elsebeth Beck-Friis.
Børn:	3. Edmund Kjærgaard, født den 18. oktober 1905 i Pilevad mølle, Avnslev sogn, døbt den 26. november 1905 i Avnslev kirke. Død den 21. januar 1906 i Pilevad mølle og begravet den 26. januar 1906 fra Avnslev kirke.
Folketælling:	5. november 1906, Pilevad mølle, matr. nr. 25q. Møller Kristian Kjærgaard, Marie Johansen, Jørgen Kjærgaard (barn), Mary Kjærgaard (barn), Maren Skov, enke og svigermoder. Desforuden bor der samme sted 2 tjenestepiger, 2 karle og 3 møllersvende.
Begivenhed:	25. april 1913 brændte Pilevad mølle igen og blev ikke siden genopbygget, se afskrift af Nyborg Avis nedenfor.
Folketælling:	5. november 1916, Avnslev sogn, bor der følgende personer: Maren Johansen (Kristians svigermor), Kristian Kjærgaard, gift, husfader, forhenværende møller, bortrejst, konkurs; Marie Kjærgaard (Kristians kone), Mary Kjærgaard.
Bopæl ved Marys konfirmation den 7. april 1918:	Dronning Olgasvej 2, Odense. I kirkebogen kaldes Kristian Kjærgaard stadig for møller.
Bopæl ifølge Odense Vejviser 1919 – 1924:	Odinsgade 14, Odense. Se uddybende information længere fremme.
Folketælling:	5. november 1925, København, Dronningens Tværgade 29. Christian Kjærgaard, f. 26.7.1876, Baaring, Odense amt, gift, indloget familie, husfader, direktør, og til sidst den

adresse, hvor pgl. boede den 5. november 1924:
Dannebrogsgade 12 (formentlig København, da der i
tilfældet med Skibhusvej positivt nævnes Odense.
Marie Kjærgaard, født 4.12.1875 i Baaring, gift, husmoder;
Skibhusvej 79, Odense.
Jens Jørgen Kjærgaard, født 22.1.1901 i Aunslev, ugift søn,
mekaniker, Stampegade 5, 4. (Kbh.).
Mary Kjærgaard, født 27.4.1904 i Aunslev, ugift datter,
frisørinde, Skibhusvej 79, Odense. Midlertidig.

Kristian Kjærgaard var den ældste af en søskendeflok på 8, hvoraf 2 døde som små.
På billedet herunder ses bagest fra venstre Frits og
Christian. I midten fra venstre ses Axel, Clare, møller Jens
Christensen og Ove. Forrest fra venstre ses Clara Louise på
skøddet af Clare og dernæst Johannes (Jack).

Broderen Ove havde også noget med mølleriet at gøre. Han var i hvert fald bestyrer på Skovshøjrup Mølle efter faderens død. Det fremgår af folketællingen 1901 Næsbyhoved Broby. Det fremgår ligeledes at moderen Clare Pedersen er ejer af møllen. Ove udvandrer dog den 8.6.1907 via Esbjerg og formentlig via Hamburg til Montreal i staten Quebec i Canada. Hans data står registreret i Udvandrerdatabasen. Hans videre skæbne kendes ikke. Hans navn dukker ikke op ved søgning i folketællingen 1916 for Canada, men den er heller ikke komplet endnu (2009).

Til gengæld har jeg lige⁵ fundet ud af, hvornår Frits og Axel udvandrede. De oplysninger kan jeg finde via mit slægtsprogram, Legacy. Der er et link til FamilySearchIndexing, hvor jeg gik videre til EllisIslandRecords, som jeg stadig har gratis adgang til.

Frits var den første af møllerbrødrene der udvandrede, her er kopi af oplysningerne:

Given names: Fritz B.

Surnames: Christensen

Residence: Denmark

Ship arrival date: 19 Apr 1904

Arrival age: 26y 5m (years = år og m=måneder)

Nationality: Denmark, Scand.

Departure port name: Copenhagen

Ship arrival port: New York

Gender: Male (hankøn)

Marital status: S(single = alene)

US citizen:

Ship name: Hellig Olav

Collection: New York Passenger Arrival Lists (Ellis Island) 1892-1924

Og her er kopi af Axels oplysninger:

Given names: Axel M. Aagaard

Surnames: Christensen

Residence: Funen

Ship arrival date: 12 Jun 1905

Arrival age: 21y 2m

Nationality: Danish, Scand.

Departure port name: Copenhagen

Ship arrival port: New York

Gender: Male

Marital status: S

US citizen:

Ship name: Hellig Olav

Collection: New York Passenger Arrival Lists (Ellis Island) 1892-1924

Ifølge skibslisten var Axel også møller af profession.

Jacks liv er beskrevet i et selvstændigt hæfte: "Møllersønnen, der ikke havde rent mel i posen".

Pilevad mølles oprindelse og historie.

⁵ Den 23. januar 2009.

Vindmøller og Vandmøller i Danmark. Bind 2. Anna Marie Lebech-Sørensen.

Vindmøller i omegnen

Selv om området siden Middelalderen har været præget af vandmøller, var Dyrehave Mølle langt fra den eneste vindmølle, fx stod der på Nyborg Vold indtil 1888 endnu en hollandsk vindmølle, som nedbrændte dette år, og ligesom mange andre steder i Danmark er mindet om møllen bevaret i stednavnet Møllebakken.

Længere inde i landet står stadig undermøllen af en vindmølle med en interessant historie. I 1806 kom en tømrersvend ved navn Peter Nicolaus Brandt som 23-årig til København fra Glückstadt, sikkert på grund af Napoleonskrigene. Da det kneb med at få arbejde, tog han sammen med en københavnsk møllebygger til Skellerup Sogn vest for Nyborg for at bygge en vindmølle ved godset Hindemae. Her blev han senere møllebestyrer, og Ellinge Sogns kirkebog fortæller om hans bryllup den 2. januar 1814, at han blev gift med husholdersken på herregården, Karen Pedersdatter. Der var fornemme forlovere: major Lemvigh på Rønninge Søgård og proprietær Mourier på Hindemae, hvilket viser noget om parrets sociale status. Hindemae Mølle var også ifølge familietraditionen den ypperligste på Fyn med »alle de nyeste for bedringer«. Det kan man i dag ikke overbevise sig om, da møllekroppen brændte ned til den høje grundmurede undermølle i 1923 og den derefter blev indrettet til motormølle. Denne ophørte i 1950'erne, og ejeren af Hindemae indrettede en bolig til sig selv i både malle og møllerhus. Det hvidkalkede anlæg er stadig præsentabelt og særdeles velholdt.

Peter Nicolaus Brandt, der i folkemunde aldrig blev kaldt andet end 'den gamle tysker', tjente en formue som møllebestyrer og købte kroen i Ullerslev lige vest for Nyborg, hvor han døde i 1862. Både hans søn og sønnesøn blev ved faget. **Carl Adolf Dennis Brandt (1815-1888) opførte i årene 1838 til 1840 en vindmølle på Avnslev Mark nord vest for Nyborg, Pilevad Mølle. Den brændte siden to gange og blev ikke genopført efter den sidste brand**, men da var Carl Adolf Brandt for længst død, efter at han tragisk nok var gået fallit — mølleprivilegiet var jo også blevet ophævet, og det gjorde livet vanskeligt for de allerede eksisterende møllere. Samme skæbne overgik hans søn Niels Peter Brandt, som blev født i Pilevad Mølle i 1840. Han arbejdede først som møller hos sin far, og han fik udvirket, at Pilevad Mølle, som oprindeligt kun havde tilladelse til at fremstille gryn, også blev en melmølle. Året efter sit giftermål i 1865 flyttede han sammen med sin kone ind i boligen til den nyopførte Måre Mølle i Herrested Sogn, nordvest for Ringe på Midtjylland. Niels Peter Brandt havde selv bygget møllen, og materialerne var forud hugget til ved Pilevad Mølle. I 1876 solgte han møllen til sin kones bror, da han havde ladet opføre en mølle i Hjallesø nær Odense. Denne gang var han blot bygherre, da han overlod selve byggeriet til en murermester fra Kerteminde. Indvielsen af møllen, som kom til at hedde Albani Mølle, beskrives som meget festlig. Brandt var ivrig grundtvigianer og havde inviteret friskole lærer Morten Eskesen, der kvitterede med en sang i dagens anledning. Albani Mølle gik godt, men i 1880 var Niels Peter Brandts møllerkarriere forbi. Han havde været medstifter af og en tid næstformand for bestyrelsen i Fyns Folkebank, og da banken krakkede, gik han fallit.

Albani Mølle er borte siden 1933, da den brændte, og Måre Mølle fik samme skæbne som Pilevad Mølle. Den blev efter en brand i 1923 erstattet af Mortensens Mølle fra Nordby på Fanø, og vingerne drev mølleriet til 1956, da de blev taget ned. Derefter blev al den gamle indmad på nær en kværn fjernet og et komplet moderne gryn møllen installeret. Det fungerede til 1976, hvorefter Måre Mølle fik den mærkelige skæbne at blive solgt til kong Hassan af Marokko for 38.000 kr. I april 1981 demonterede møllebygger John Jensen, Vig, møllen, men mølledelene blev først afhentet i november måned, efter at han havde truet med selv at fjerne dem, da de ikke kunne tåle at ligge ubeskyttet i det frie længere. Mejerimanden Ingemann Hansen, Marokko, som havde købt møllen på vegne af kong Hassan, tog derefter hånd om møllen, der stod kongen i yderligere 47.000 kr., den sum, det havde kostet at få den demonteret. Den adskilte Måre Mølle nåede til Marokko, hvor John Jensen stod for samlingen af delene, og den dag i dag står møllen i det fremmedartede land skab som en repræsentant for Danmark.

Johannes Andersen var den sidste danske ejer af møllen, som han overtog i 1961, og det var med vemod, han afhændede den, så meget mere som han i sin ungdom havde haft nogle gode år i møllen. Fra 1933 til 1943 arbejdede han dér som møllersvend, i en tid, hvor der, som han skrev ved møllens 125-års jubilæum, var vind i sejlene, kundeformaling, maling af rug til bageren og fremstilling af hvedemel og grahamsmel.

I min søgen efter stof om Pilevad Mølle og Kristian Kjærgaard, fandt jeg nedenstående i en bog på Historiens Hus i Odense, hvor hovedartiklerne fra Nyborg avis er samlet i et slags register.

Nyborg Avis. Gamle årgange. 0516. 4. bind 1911 - 1915.

Historiens Hus, Odense.

Pilevad Møllens Brand.

25. April 1913:

"Ved Halvtolvtiden Natten til den 25. April nedbrændte Pilevad Mølle, tilhørende Mølle ejer Kjærgaard. Ilden udbrød i Motorhuset og en Beholder eksploderede med et Drøn som et Kanonskud, og — saaledes fortalte Folk, der havde set det paa Afstand — en ildsøjle skød op mod Himlen. Snart stod ogsaa selve Møllen i Flamme, og saa mægtig var Varmen fra Baalet, at det ved sin første Opblussen, skønt Vejret var blikstille, fremkaldte en fuldstændig Hvirvelvind omkring Brandstedet.

Et straalende Syn var det, der mødte dem, som efterhaanden strømmede til. Hele Møllekomplekset, d. v. s. selve den store Vindmølle, Motorhuset og Lagerhus, stod i én glødende Ild. Den ene af de nedstyrtede Møllevinger havde boret sig ned i Jorden og stak ret op i Luften og brændte som en mægtig Fakkell. Gule og røde Flammer hvirvledes højt mod Himlen, medens Røgen drev tykt ind over Markerne.

Tilstedeværende Tilskuere stod et Stykke fra Møllen og dækkede sig bag Murene. Grunden hertil var, forklarede Politiasistent Nielsen, at man frygtede at den store

Petroleumsbeholder skulde eksplodere. Derfor havde Hr. Nielsen med det til Raadighed staaende Mandskab spærret alle Adgange til Møllen.

Den frygtede Eksplosion udeblev dog. Men Petroleumsbeholderen laa da ogsaa 3 Al. under Jorden og med et solidt Jerndæksel over.

Pilevad Mølle var brændt den 25. Juni 1903, hvorefter Mølleren Kjærgaard lod den genopføre efter de nutidssvarende Principper.”

Nyborg Lokalhistoriske Arkiv.

Arkivet besøgte jeg den 22. januar 2009 efter forudgående aftale. Jeg havde både skrevet og ringet, - det sidste fordi jeg havde glemte jeg havde skrevet. Nå, men de fortalte i telefonen at de havde ganske lidt liggende og derfor valgte jeg at besøge dem. Det var også ganske lidt de havde. Kun nogle halvdårlige fotokopier af tre forskellige avisartikler fra 1913, som alle tre omhandler Pilevad mølles brand den 25. april 1913. Arkivet råder desværre ikke over fotografier af møllen eller personer knyttet til møllen. Det vil de meget gerne have, hvis der en dag skulle dukke noget op, f.eks. fra Gyttes grandkusine, Marys datter Birgit, i København.

Det fremgår på en eller anden måde af alle tre avisartikler at møllen med lager af korn og foderstoffer var en del underforsikret og det kan naturligvis være medvirkende årsag til at Kristian Kjærgaard gik konkurs efterfølgende. Møllen blev i hvert fald aldrig siden genopført, men det skal også lige erindres at det var anden gang på ti år møllen brændte. Første gang i Kristian Kjærgaards tid som mølle ejer var den 25. juni 1903, men da genopførte han møllen efter de mest moderne principper på det tidspunkt og det vil bl.a. sige at der blev installeret en 25 HK dieselmotor til supplement til vindkraften. Det er så dybt ironisk at selvsamme moderne isenkram blev årsagen til møllens brand og hans konkurs. For fuldstændighedens skyld har jeg valgt at afskrive hele artiklen fra *Nyborg Avis den 25. april 1913*, så man selv kan danne sig et indtryk af begivenheden. Originalartiklen er sat med gotiske bogstaver, men omsættes her til en mere almindelig nutidig læsbar type. Originalartiklen fyldte 2½ spalte.

Natlig Møllebrand.

Pilevad Mølle nedbrændt til Grunden.

Da Dieselmotorens Luftbeholder sprang.

Henimod Midnat lyste et mægtigt Flammehav op over Østfyn. Gennem Nattefonen erfarede vi, at det var Pilevad Mølle (mellem Hjulby og Aunslev) der gik op i Flammer, og få minutter efter susede vi i Lars Jensens hvide Bil ud af Byen. Ved Landporten

passerede vi Nyborg Jagtsprøjte med Næstkommanderende Malermester Chr. Petersen som Fører.

Mod Ildsøjlen

Et straalende Syn var det, der mødte os og andre, der ilede og bilede mod Brandstedet. Hele Møllekomplekset, d.v.s. selve den store Vindmølle, Motorhjulet og Lagerhus stod i én glødende Ild, den ene af de nedstyrtede Møllevinger stak ret op i Luften og Brændte som en mægtig Fakkell, og gule og røde Flammer hvirvlede højt mod Himlen, medens Røgen drev tykt indover Markerne.

Kom ikke for nær – der kan ventes Eksplosioner!

Vi er nogle af de første, der naar Brandstedet. Vi gaar gennem Møllegaardens Port og forbavses straks over, at der ingen Mennesker er i Nærheden af den brændende Mølle, men de faa, der er kommen, staar og trykker sig bag Muren. Poliassistent Nielsen, der i det samme kommer tilstede, forklarer os Grunden: Der har allerede været et Par Eksplosioner, og man befrygter, at den store Petroleumbeholder ogsaa skal ryge i Luften. Poliassistanten besætter derfor med det Mandskab, der er ved Haanden, alle Adgange til Møllen, saa at ingen skal komme den for nær. Det er en vis uhyggelig Stemning der beherskede Tilskuerne, der staar og trykker sig sammen i ærbødig Afstand fra det explosionsfarlige Kæmpebaal derope paa Møllebakken. Der høres ingen Raaben eller Larmen som ellers almindeligt paa Brandsteder – kun Flammernes Buldren i Møllen ledsaget af et uafbrudt Fyrværkeri som af Tusinder af Kinesere fra det brændende Kornlager bryder Nattens Stilhed.

Hvordan?

Hvorledes er Ilden opstaaet. Møllejer Kjørgaard kan intet sige med Sikkerhed herom, kun at den er udbrudt i Motorhuset. Dette ligger ved Siden af Vindmøllen og rummer en moderne Dieselmotor paa 25 Hestes Kraft, der bruges i Forbindelse med Vindkraften. Motoren og hele Virksomheden paa Møllen var standset Kl. 7 i Aftes. Kjørgaard var derefter taget til Rabenslyst og var netop ved at vende hjem, da Branden brød frem, hvilket skete omkring ved halvtolv. En Pige paa Møllen bemærkede, at der skinnede Lys fra Motorhjulet ud paa Marken og gjorde Fru Kjørgaard opmærksom herpaa. Uden i nogen Maade at tænke paa Brand, vilde Fru Kjørgaard have tilkaldt Møllersvenden for at faa undersøgt, hvem der gik med Lys i Møllen paa denne Tid af Natten. Men i det samme kom Sadelmager Hansen styrtende ind og fortalte, at det brændte i Motorhuset – han var paa Hjemvejen fra Nyborg og havde fra Landevejen set Branden. Saa blev der telefoneret efter Poli og Brandvæsen, og midt i Forvirringen kom Kjørgaard hjem – han havde staaet ikke langt fra Møllen og talt med Poliassistenten uden at nogen af dem havde bemærket, at der var Ild i Møllen.

En Eksplosion og en Ildsøjle.

Kort efter brød Ilden frem gennem Motorhjulet. Noget ved Motoren, sandsynligvis den store Luftbeholder, eksploderede med et Drøn som et Kanonskud og – saaledes fortalte Folk, der havde set det paa Afstand – en Ildsøjle skød op mod Himlen. Snart stod ogsaa selve Møllen i Flammer og saa mægtig var Varmen fra Baalet, at det ved sin

første Opblussen, skønt Vejret ellers var blikstille, fremkaldte en fuldstændig Hvirvelvind omkring Brandstedet.

Møllehjulet brænder.

I et til Møllen hørende Hus boede Møllersvend Christensen og Kusken Hans Jørgensen. Huset var straatækt, og skønt det dog laa i nogen Afstand fra Møllen, fængede det dog hurtigt og nedbrændte samtidig med Møllen. Begge Familier maatte i Huj og Hast rykke ud og redde deres Ejendele, og det lykkedes ogsaa i det væsentligste, saaledes at Møllersvenden kun fik ødelagt nogle Dagligstuemøbler. Og han havde assureret. Dette havde Kusken ikke, men til alt Held fik hanalt af Værdi reddet.

Branden forvilder Trækfuglene.

Det var i Nat en af disse rigtige grødefulde Foraarsnætter, som Trækfuglene ynder til deres Rejser mod Nord. Interessant var det at se, hvorledes det stærke Brandskær tiltrak dem og gjorde dem helt tossede, saa de under uafbrudt Fløjten og Piben kredsede rund og rundt og øjensynlig hverken vidste ud eller ind, da dette ny Fyr ikke stod paa deres Flyvekort.

Da Pilevad=Møllen sidst brændte.

Det var den 25. Juni 1903, altsaa for 10 Aar siden. Ogsaa den Gang opstod Ilden(det skete, mens man spiste til Middag) i Motorhjulet, og hele Møllen brændte ned som nu. Møller Kjærgaard lod Møllen opføre efter fuldt nutidssvarende Principper, og i det hele taget har han i Aarenes Løb oparbejdet en betydelig Forretning derude. Med alle de Forbedringer og ny Maskiner, han har indført, mener han, at hele Møllen stod ham i mellem 50 og 60,000 Kr., og saa meget var den ikke assureret for. Bygningerne var forsikret i Østifternes Brandforsikring, Løsøret og Varelageret dels i Den fynske Bondestands Brandforsikring, dels i Nordisk Brandforsikring for ca. 30,000 Kr. Skaden paa Lager og Løsøre naar dog langt fra dette Beløb. Det væsentligste Tab, Møllejejer Kjærgaard lider, er det store Driftstab, til en ny Mølle kan komme i Gang. -Branden huserede i Møllens Ruiner og i Kornbunkerne til helt hen paa Morgenstunden. Den frygtede Eksplosion af Petroleumsbeholderen udeblev, men den laa da ogsaa i en Brønd 3 Alen under Jorden og med et solidt Jerndæksel over. Citat slut.

Sydøstfyns Avis har en enslydende artikel fra den 25 april 1913, og er formentlig leveret af Nyborg Avis, kun er der ændret og forkortet i sidste afsnit. Nyborg Socialdemokrat har ogsaa en artikel om branden, en enkelt spalte, som følger her:

Fra By og Amt

Pilevad Mølle nedbrændt.

I Aftes ved 11-Tiden opstod der Brand i Pilevad Mølle, tæt ved Hjulby St. Ilden menes at være opstaaet i Møllens Motorhus. Ejeren, Møller Kjærgaard var fraværende, men kom hjem midt under Branden.

Fra Møllen forplantede Ilden sig til et ved Siden liggende Hus, som beboedes af Møllersvend Chr. Christensen og Møllerkusk Hans Jørg. Hansen.

Sidstnævnte havde ikke assureret, men heldigvis lykkedes det Brandmandskabet at redde det meste af hans Indbo.

Branden blev først opdaget af en ældre Pige, som tjener paa Møllen, samt af Naboerne, og disse gjorde strax til Skalkendrup, hvorfra der ankom Sprøjte i Løbet af en god halv Time. Ilden havde dog allerede saa godt fat, at Møllen og Huset ikke stod til at redde.

I Motorhuset fandt flere Explosioner Sted under Branden. En af disse var saa kraftig, at Ruderne klirrede i Husene baade i Aunslev og Skalkendrup.

En tid saa det ud til, at der var stor Fare for Skomager Chr. Hansens Ejendom, hvorfor Kreaturerne blev slaaet løs, ligesom det meste af Indboet blev baaret ud af Huset.

I løbet af et Par Timers Tid var Faren overstaaet, og Ilden begrænset til Møllen og Huset, men det var dog forbunden med betydelig Risiko at opholde sig ved Brandstedet, da Olietanken, som var beliggende nogle faa Alen fra Motorhuset og som for ganske nylig var bleven fyldt, vilde explodere, hvis Ilden naaede hen til denne. Heldigvis holdt Tanken da Møllen brasede sammen, og saa var det vær overstaaet. (Der mangler vist et par bogstaver).

For 10 Aar siden brændte Møllen, saa Bygninger, Maskiner og Inventar var forholdsvis nyt. Ogsaa den Gang kom Ilden fra Motorhuset.

Møllen var assureret i Østifternes Brandforsikring for 45,000 Kr. og Huset i Landbygningernes alm. Brandforsikring. Der brændte et stort Lager af Korn og Foderstoffer, som var forsikret i Nordisk Brandforsikring, og endelig er Løsøre, Vogne m.m. forsikret i Fyns Bondestands Brandforsikring. Foruden et betydeligt Driftstab formenes det, at Ejeren vil lide Tab ved Branden, da Lageret kun var lavt assureret.

Da Ilden vedblivende brænder i Grunden vil der hengaa nogle Dage, før Brandfolkene kan paabegynde Rydningsarbejdet. Hvorledes man har tænkt sig at faa bugt med de store, svære Mure, kender vi ikke, men der maa udvises allerstørste Forsigtighed, hvis man vil hindre Gjentagelse af en lignende Ulykke som den, der fandt sted i Aunslev for et par Aar siden. (Citat slut).

Familien Kjærgaard, Pilevad Mølle 1912.
Fra venstre: Marie, Mary, Jørgen og Christian Kjærgaard

I dag, 96 år senere, ved vi, at møllen ikke blev genopført efter den sidste brand i 1913, og at møller Kristian Kjærgaard gik konkurs. Der er lidt uenighed aviserne imellem med hensyn til forsikringernes størrelse, men det er egentlig ganske uvæsentligt, da begge aviser er enige om én ting, nemlig at varelageret var underforsikret og det er

Pilevad Mølle ca. 1912. Billedet stammer fra Birgit Schou.

formentlig dér kimen til konkursen ligger.

Stuehuset til Pilevad Mølle 2010, Odensevej 81, Aunslev. NES.

Billedet er taget i slutningen af juli 2010 og man kan stadig se, hvor vognporten har været selv om den nu er muret til. Den kan anes bag de to træer ca. midt på langsiden og ses som et hvidt fremspring i muren med en overliggende bue svarende til det der kan ses på fotoet fra 1912.

Midlertidigt ophold i Odense.

Som det fremgår af oversigten i starten af denne beskrivelse, boede familien på Dronning Olgasvej 2, Odense, da Mary blev konfirmeret i Sct. Hans kirke den 7. april 1918. Jeg har ikke oplysninger om, hvornår de flyttede til denne adresse, men det er efter 1916, hvor folketællingen fortæller at alle på nær Christian Kjærgaard stadig boede i Avnslev. Fra Dronning Olgasvej 2 flytter de til Odinsgade 14, se næste afsnit.

Historiens Hus i Odense har en stor mængde kildemateriale liggende til fri afbenyttelse for borgerne. Jeg har før haft held med at finde adresser i Odense Vejviser, så jeg forsøgte også at finde Christian Kjærgaard i Odense, fordi Gytte har fortalt at han udlejede garager i Odinsgade. Jeg har fundet ham og hans kone i Odense Vejviseren for perioden 1919 til 1924, begge år inklusive.

I navneregisteret står der:

1919-1924: Kjærgaard, C., automobilhandler, Odinsgade 14, ☎ 2314.

I adresseregisteret står der under Odinsgade 14: (886c - matr.nr.).

1919-1924: * Fru K. M. K. Kjærgaard (stjernemarkering betyder at pågældende person er ejer af ejendommen og i dette tilfælde er ejeren Karen Marie Kirstine Kjærgaard, født Johansen). Videre står der: Kjærgaard, C., købmand og neden under den linje står der "Odin" Maskinforretning. "Odin" Maskinforretning, som ejes af Chr. Kjærgaard og G. Rasmussen, optræder i vejviseren fra og med 1920 til og med 1922, altså en meget kort årrække. I 1924 er der også en enke ved navn M. Johansen og det er Maries mor, Maren Johansen, født Hansen Skov. Maren Johansen dør i øvrigt i 1924, den 11. november på adressen Odinsgade 11. Yderligere som et kuriosum kan nævnes at der på adressen Odinsgade 14 i 1924 også bor købmand H. H. Munch og trælasthandler N. H. Hein. N. H. Hein A/S var i mange år et kendt Odenseansk firma, som handlede med trælastvarer og byggematerialer indtil det blev solgt og lagt sammen med Stark Odense Tømmergård.

Videre til København.

Det var disse oplysninger fra kirkebogen, som fortalte, hvor Christian Kjærgaard og familien nu var flyttet hen. Det er fra Marys vielse med Kristian Schou.

Ansgar kirkebog 1920 - 1936; AOL opslag 110, p. 107 nr. 16.

Ungkarl, repræsentant Nikolaj Kristian Hansen Schou, Bredstedgade 1, (Odense), født i Svendborg, St. Nikolaj sogn 1903, 16. august. Søn af lokomotivfører Jørgen Christian Frederik Vilhelm Hansen Schou og afdøde hustru Antonette⁶ Pedersen. Vesterbro 116.

Pige Mary Kjærgaard. Jens Benzonsgade 25, født i Aunslev sogn 1904 - 27. april.

Datter af direktør Kristian Kjærgaard og hustru Karen Marie Kirstine Johansen, Dronningens Tværgade 29, København.

Forlovere: Brudens moder og brudgommens fader.

Viet i kirken den **27. april 1927.**

Ved Jørgen Schous dåb den **2. juli 1933** nævnes kun Marie Kjærgaard, Vandværksvej 26, Odense. Hun er med som fadder.

Vejle Mølle/Dampmølle

Fra gammel tid var Vejle vandmølle en vigtig virksomhed for byen, beliggende på Dæmningen ved Mølleåen. 1876 købtes møllen af H. Hansen Møller, der i 1883 forsynede den med dampkraft. Efter brand og ombygninger flyttede driften til Vejle Havn, hvor en ny dampmølle opførtes 1918. Trådte 1930 i likvidation og blev 1931 overtaget af FDB. Herefter ekspansion især med produkterne **Safir mel**⁷ og **Davre havregryn**.⁸ Udbygning og effektivisering førte fra 1983 til en gennemautomatiseret melproduktion. 1988 skiftede navnet til Vejle Mølle og 1989 blev møllen solgt til svenske Cerelia. 1991 fusioneret med

⁶ Ifølge Sct. Nicolai kirkebog Svendborg, er navnet stavet Antoinette. Men ifølge Søllinge kirkebog 1869 – 1886, opslag 63, side 121, nr. 509-6 er hun døbt Antonette, altså uden "i".

⁷ Safirmel blev produceret af Vejle Dampmølle mens det endnu var et privat aktieselskab. Den virksomhed producerede også Opalmel og Granatmel.

⁸ Kristian Kjærgaard er med til at starte produktionen af Davregryn for F.D.B. i 1935.

Havnemøllerne, der fra 1992 havde hovedsæde i Vejle.

Vejle Dampmølle ved Mølleåen, ca. 1900

Medarbejdere ved Vejle Dampmølle foran maskinhuset, 1915-18

Vejle Dampmølles nyopførte bygning ved Vejle Havn, 1960. Fotograf: Oskar Jensen

Kilde: <http://www.vejlestadarkiv.dk/dk/default1.asp?what=lettersearch&letter=v>

Vejle Dampmølle

Af Poul Porskær Poulsen, Vejle Stadsarkiv

Vandkraften

Dampkraften afløste vandkraften i løbet af 1800-årene, og nogle virksomheder optog 'damp' i deres navn for at signalere, at man var med på det nyeste og mest effektive. En af disse virksomheder var Vejles gamle vandmølle.

Vandmøllen er første gang nævnt i kilderne i 1339, men møllen har eksisteret adskillige år inden. Med de mange åer i og omkring Vejle var der gode muligheder for at udnytte vandkraften bl.a. til en række møller i Grejsdalen og til Vejle Mølle. Møllen, der blev anvendt af købstadens borgere og omegnens bønder, overgik 1699 fra kronens eje til privat eje, og den bragte velstand til møllerne.

Den gamle del af Vejle Dampmølle på vestsiden af Mølleåen i Møllegade 1906. På den anden side af Mølleåen lå den nye dampmølle. Fotograf: H.P. Jensen.

En moderne dampmølle

Fra midten af 1800-årene begyndte mange danske møller at blive industrialiseret, men Vejle Mølle var dog endnu "af indskrænket Natur", som der stod i toldindberetningen i 1850. Møllen var fortsat afhængig af vandkraften, men i 1876 overtog H. Hansen-Møller Vejle Mølle. Han ombyggede møllen, og med indførelsen af dampkraft i 1883 begyndte der for alvor at ske noget med produktionen af mel og gryn og med virksomheden, der nu fik det moderne navn Vejle Dampmølle. Så meget var der at lave, at der blev bygget en ny dampmølle i 1889 på den anden side af Mølleåen – lige ved siden af teatret.

Den nye mølle kunne automatisk formale 300 tønder hvede i døgnet, så der skulle sikres tilførsel af korn. Derfor blev der også opført et silopakhus på sydsiden af havnen i 1894.

Den nye mølle lå ud til Mølleåen og til den anden side – ud mod banegårdspladsen – blev der i 1906 opført et nyt silopakhus.

Borgvold 6 under opførelse. Bygningen rummer i dag Vejle Erhvervsudvikling, AOF's Musikskole og Turistbureauet.

Brand og slut med dampen

Den 23. november 1907 nedbrændte Vejle Dampmølle, hvilket medførte en skade på 150.000 kr., der dog blev dækket af forsikringen. Branden var så voldsom, at man kunne tænde sin cigar ved gnisterne helt oppe på Kirketorvet, påstod i hvert fald Vejle Amts Avis.

En ny dampmølle blev nu opført, og igen var virksomheden med på det allernyeste og mest moderne, idet kornet blev bearbejdet uden at blive rørt af menneskehånd. Men skønt dampen stadig indgik i firmaets navn, så brugte man faktisk ikke dampkraft mere - i stedet benyttedes diesel som energi til kraft og til dynamoen, der sørgede for strøm. Den dampkraft, der indvarslede den moderne industrielle virksomhed var således kun virksom for møllen i ca. 20 år.

Interiør i Vejle Dampmølle 1908. Fotograf: H.P. Jensen.

I 1913 kunne Dansk Industrieretning meddele, at Vejle Dampmølle havde den største formaling af korn i provinserne, nemlig 600 tønner hvede i døgnet.

Men det gik galt igen. Den 10. maj 1918 brændte møllen igen, og derefter blev hele møllen flyttet ned på Vejle Havn, hvor man i forvejen havde pakhus. Dermed ophører Vejle Dampmøllens historie ved Mølleåen – men den fortsatte ved sydkajen på havnen,

og der er den endnu – dog helt uden damp!

Branden i 1918. Vejleensere er samlet ved Mølleåen for at betragte ruinen af Vejle Dampmølle. Til venstre teatret.

*Læs mere i Vejles Historie 3. Vejles industri. 1996
Artiklens billeder er venligst udlånt af Vejle Stadsarkiv*

Kilde: <http://www.vejle.dk/page29795.aspx>

Hvad Vejle Byhistoriske Arkiv gemte.

I slutningen af januar 2009 kontaktede jeg Vejle Byhistoriske Arkiv vedrørende arkivalier jeg havde fundet på nettet, eller rettere - en oversigt over hvilke arkivalier der fandtes vedrørende Vejle Dampmølle og hvor det kunne findes. De arkivalier jeg var interesseret i fik jeg bestilt til gennemsyn onsdag den 4. februar 2009, hvor jeg var på besøg fra kl. 10 til 13:30, og det var turen værd. Jeg fandt både papirer vedr. F.D.B.s overtagelse af A/S Vejle Dampmølle samt, som antaget, Christian Kjærgaard opført på lønningslisten i en periode strækkende sig fra september 1934 til hans afskedigelse den 1. august 1946, hvor han havde nået pensionsalderen på 70 år.⁹ Desuden en avisartikel, som omtaler den nyopførte grynmølle fra 1934. Grynmøllen færdigbygges i 1934 og Christian Kjærgaard tiltræder som driftsleder i september 1934 i en alder af 58 år og denne stilling har han i 12 år.

Kilde: Sag vedr. FDB's overtagelse af Vejle Dampmølle 1931, 1932, 1934. A8503(38).

Aktieselskabet Vejle Dampmølle i likvidation sælger til Andelsselskabet Vejle Dampmølle af 1931 A.m.b.a. den 6.2.1931. Det ejes af F.D.B. og to andre andelshavere.

⁹ Den officielle pensionsalder på det tidspunkt er 60 år.

Kilde: Vejle Dampmølle Lønningsbog 1932 – 1934, A8503 lb.nr. 54. Pag. 25. Der er lønningsregnskab for henholdsvis Hvedemøllen og Grynmøllen.

Grynmøllen, driftsleder Chr. Kjærgaard, **28. sept. 1934**¹⁰ kr. 666,67.

26. okt. 1934 kr. 666,67. 30. nov. 1934 kr. 666,67. 28.dec. 1934 kr. 666,67.

Tilsvarende månedslønninger 25. jan. 1935; 22. febr.; 29. marts; 26. april; 31. marts; 26. april; 31. maj; 28. juni – alle med kr. 666,67 pr. måned. Til sammenligning fik en mestersvend kr. 350,00 pr. md. Chr. Kjærgaard får samme månedsløn resten af 1935.

Tilsvarende løn for hele 1936 eller en årsløn på kr. 8.000,00. Driftslederen på Hvedemøllen fik kr. 750,00 pr. md. eller kr. 9.000,00 pr. år.

1937 samme løn (kr. 8.000,00/år)til driftsleder Chr. Kjærgaard.

I 1938 er lønnen hævet til kr. 716,66 pr. md. eller kr. 8.599,92/år.

I 1939 får han kr. 754,16 pr. md. og det samme i 1940. (Årsløn kr. 9.049,92). Så kan jeg ikke finde ham i resten af dette kildemateriale, men det lykkedes i det næste jeg fik fat i.

Kilde: Vejle Dampmølle, r., 1933-1948. A8503 lb.nr.198. Lønningsliste 1934.

Det rigtig gode ved denne liste er at personens adresse også er med.

1934: Driftsleder Chr. Kjærgaard, **Brønsodde** pr. Vejle (ved Vejle fjord nord, ud af Strandvejen til Bredballe, lille odde, der går ud i fjorden), samme adresse i 1935, 1936, 1937, men i 1938 står adressen til **Dæmningen 25 (nu Ring 01)**. Lønninger nævnt i foregående kildemateriale.

Direktøren på Vejle Dampmølle A.m.b.a. hed Ove W. Sørensen i 1940. Det gjorde han for resten også da Vejle Dampmølle var et Aktieselskab. Der var så stor tillid til ham og hans evner at F.D.B. gerne ville beholde ham.

I 1939 er Chr. Kjærgaards adresse **Jellingvej 10**. Under adressen er tilføjet "Kittel" – "Pension: 400,00.

I 1940 bor Chr. Kjærgaard på **Jellingvej 10** (stadig driftsleder på Grynmøllen). Direktør Sørensen fik kr. 16.800,00 i 1940, Chr. Kjærgaard fik kr. 9.728,75 (årsløn).

1941: På denne lønningsliste optræder begge driftsledere igen. De er blot flyttet fra siden med de ordinære lønninger, til siden, hvor der startes med direktøren, som i 1941 får 17.400,00. Driftsleder Chr. Kjærgaard får kr. 10.568,75 og bor på **Jellingvej 10 (Vejle)**.

I 1942 får Chr. Kjærgaard kr. 10.687,50, deraf betalt kr. 30,00 i skat, indbetalt kr. 400,00 til pension og han bor nu på **Nørrebrogade** (ingen nummer), men se kuvert her under (1:1). Kuverten har jeg liggende og har scannet den ind på min pc.

¹⁰ Det er første gang Kristian Kjærgaard optræder på lønningslisten.

I 1943 får han kr. 10.690,61 og bor på **Nørrebrogade 15 A**.

I 1944 får han kr. 11.590,61, bor **Nørrebrogade 15 A**. Den anden (samme) driftsleder får til sammenligning kr. 11.890,61 og direktør Ove W. Sørensen får kr. 18.640,00.

I 1945 får han kr. 12.881,67, **Nørrebrogade 15 A, Vejle** og i 1946, hvor han fylder 70 år den 26. juli, -bliver han afskediget pr. 1. august 1946, og han bor på **Thyco Brahes Allé 40¹¹, København**, løn kr. 7.768,59. Det svarer til en årsløn på kr. 13.317,82, hvis han havde arbejdet hele året. Pensionsalderen på det tidspunkt var 60 år, ændret af Stauningregeringen i 1936. En gang i 1920'erne blev pensionsalderen hævet fra 60 til 65 år af den daværende borgerlige regering, fordi befolkningens helbred var blevet bedre, lød det borgerlige argument. Årsagen var naturligvis økonomisk, det blev for dyrt også den gang.

Kilde: Kasse med avisudklip. Vejle Amts Folkeblad: Lørdag den 7. oktober 1933.

¹¹ Ligger i Sundby på Amager, Filips kirke og Sct. Annæ kirke i nærheden.

Grynmøllen og det nye pakhus bygges grundet stigende efterspørgsel og omsætning. 24. december 1934. Helsides 6-spaltet artikel i "Socialdemokraten" om F.D.B.s Mel- og Grynmøller i Vejle, hvor blandt andre "Driftsleder Kjærgaard" omtales. Har fotokopi af hele artiklen, som jeg delvis afskriver her under. D.v.s. starten af artiklen til og med afsnittet om "Davregryn". Artiklens overskrift er

"Moderne møller, der maler Mel til julekager (og) Gryn til sorte pølser.

F.D.B.s Mel-og Grynmøller i Vejle, hvis fine Produkter spredes til Brugsforeningsmedlemmer over det ganske Land.

Vejle er et af de store kooperative Centrere herhjemme. Ved Vejle Havn ligger F.D.B.s Dampmølle, hvor Kornet gennemgaar den Proces, der er nødvendig, inden Husmoderen kan benytte Produktet til sin Julebaging. Dampmøllen har været en Sukces. Efter at "Møllen" som er privat Aktieselskab havde kørt paa Pumperne, overtog Brugsforeningerne Virksomheden, og efter den Tid var Fremgangen betydelig. Dag for Dag øgedes Produktionen, lige, som Kundekredsen stadig blev større og større.

Den nye Grynmølle.

Hvedemøllens Sukces gav Fællesforeningen Mod til nye Opgaver, og netop i disse Dage staar Fællesforeningens nye Grynmølle færdig. Nyerhvervelsen synes at være Toppunktet af al moderne Teknik, men end ikke paa nuværende Tidspunkt er man saa langt fremme, at Virksomheden er parat til at betjene Publikum. De meget udviklede Maskiner kræver en grundig Prøve, før man tør begynde Produktionen for Alvor.

"Davre-Gryn til danske Børn.

Den nye Grynmøllens Hovedproduktion er Havregrynene – "Davre-Gryn", som de er blevet kaldt. Tusinder af danske Børn spiser hver eneste Morgen et svingende Fad Havregrød, og mange voksne Mennesker kan ogsaa sætte en Skude Havregrød til Livs, men hidtil har man været afskaaret fra at købe Fællesforeningens egne Havregryn og har været henvist til andre Mærker. Men nu vil man altsaa ogsaa faa de populære Gryn fra Fællesforeningen.

Der har hersket en amerikansk Travlhed paa den nye Grynmølle de sidste fjorten Dage. Ingeniør Michelsen og Driftsleder Kjærgaard har været travlt beskæftiget med at faa det hele til at klappe saa fint som muligt, men endnu er man ikke tilfreds. Hver eneste lille Ting maa gennemgaas meget nøjagtigt, og det nye Personale maa sættes ordentlig ind i Arbejdsmetoderne.

Det er et Arbejde, der har taget baade Dage og Nætter, men man kan ogsaa være overbevist om, at den Dag, da Grynmøllen for Alvor sætter ind med sin Produktion, vil det være et første Klasses Produkt, der leveres til Kunderne."

Der står naturligvis meget mere i avisartiklen, men der står ikke mere om Christian Kjærgaard og derfor vil jeg nøjes med dette.

Jeg har et enkelt hængeparti: Birgit oplyste at Christian Kjærgaard var Logebroder, så jeg er ved at undersøge, hvilken loge han var medlem af. Jeg har spurgt Frimurerlogen i Odense, men han kendes ikke der. Jeg har også sendt en forespørgsel til Odd Fellowordenen og afventer svar derfra.

Så kom svaret, men først min forespørgsel:

Fra: Niels Erik Simonsen [mailto:nesim@dbmail.dk]

Sendt: 25. februar 2009 11:28

Til: bibl@oddfellow.dk

Emne: Christian Kjærgaard

Til Odd Fellowordenens bibliotek.

Som led i min slægtsforskning leder jeg efter oplysninger om møller (m.m.) Christian Kjærgaard som angiveligt har været medlem af Odd Fellow-ordenen. Han var født i Asperup den 26. juli 1876 og var i perioden 1900 - 1913 møller (ejer) på Pilevad Mølle i Avnslev ved **Nyborg**, hvor han og familien ligeledes havde bopæl i den periode. Han er forlængst død, men han nulevende barnebarn Birgit Schou, fortæller mig at han var medlem af - vist nok Odd Fellowordenen. Det er ikke Frimurerordenen, det har jeg undersøgt. Jeg ville være taknemmelig, hvis I kunne hjælpe mig med et svar på dette.

Med venlig hilsen

Niels Erik Simonsen

Nyvej 77, Tommerup

5690 Tommerup

Tlf.: 64 76 19 64

Mobilnr.: 20 16 79 26

Og svaret:

Kære Niels Erik Simonsen

Hermed lidt oplysninger om Odd Fellow broder Christian Kjærgaard:

Indviet i Odd Fellow Ordenen den 10. April 1905, i Broderloge nr. 33, Caritas, Odense.

Flyttet til Dr. Tværgade 29, København i 1925/1926, men stadig Ordensbroder i broderloge nr. 33, Caritas, Odense

Flyttet derefter til Vejle Dampmølle i 1938/39¹², stadig broder i nr. 33, Caritas.

Efter den tid er han evt. gået ud af Ordenen eller død.

God fornøjelse med slægtsforskningen.

Med venlig hilsen

Elsebeth Beck-Friis

Stor Arkivar

¹² Christian Kjærgaard flyttede til Vejle i september 1934.

Både Gytte og Birgit har fortalt at Christian Kjærgaard blev skilt fra sin første kone, Karen Marie Kirstine Johansen og det blev han også. Jeg ved ikke hvornår, men alt tyder på at skilsmissen har fundet sted omkring 1932/33. Birgit fortalte også at Marie boede for sig selv på Vandværksvej i starten, men da Kristian Schou fik opført huset på Læssøegade 129, blev der indrettet et værelse eller stue til Marie, hvor hun så boede til sin død. Maries død har jeg fundet i Thomas Kingo sogns kirkebog:

Dødsdato: 18. oktober 1958. Begravet den 23. oktober 1958 på Odense assistenskirkegård.

Bopæl ved død: Læssøegade 129, Odense. Karen Marie Kirstine Kjærgaard f. Johansen. Folkepensionist, Læssøegade 129, Odense. Født i Asperup sogn 4. december 1875. Datter af bager Rasmus Jørgen Johansen og hustru Maren Hansen Skov. Afdøde fraskilte ægtefælle direktør Kristian Kjærgaard. Sidste fælles bopæl: Dronningens Tværgade 16, København.

82 år. Sognepræst K. Nørholm.

Begravet fra kirkegårdskapellet. Liget brændt, Odense krematorium 24.10.1958. Odense skifteret 20.10.1958.

Så mangler jeg kun oplysninger om Christian Kjærgaards hustru nummer 2, samt selvfølgelig, hvornår Christian Kjærgaard døde. Det skulle være omkring 1961 eller lige efter, fordi Gytte har fortalt at Christian sendte halvfjerds kroner til Claras 70 års fødselsdag, og det var som bekendt i 1961 hun fyldte 70 år.

Jeg har haft arkivalier (F.D.B.'s) fra Erhvervsarkivet i Århus til gennemsyn i Odense på Landsarkivet der, og der var ikke yderligere oplysninger om Chr. Kjærgaard. Denne gennemgang af Christian Kjærgaards liv er naturligvis ikke fyldestgørende, men kan dog være med til at danne et sammenhængende billede af hans store virke. Hvis nogen ligger inde med supplerende oplysninger eller rettelser til det allerede skrevne, vil jeg være meget taknemmelig for at modtage disse oplysninger, så jeg kan få det skrevet ind i oversigten.

Her til sidst vil jeg indsætte en afskrift af de sider Birgit Schou, Chr. Kjærgaards barnebarn har sendt mig og som jeg personligt synes er spændende læsning, da indholdet af gode grunde afspejler et personligt kendskab til hovedpersonen, hvilket jeg, som tidligere nævnt ikke har.

Afskrift af brev fra Birgit Schou til mig, dateret Frederiksberg, den 1.11.2009. Omdrejningspunktet for meget af denne historie er Pilevad Mølle i Avnslev.

Niels Erik Simonsen
Nyvej 77, Tommerup
5690 Tommerup

Kære Simon.

Jeg beklager dybt det sene svar på dine yderst interessante forskerier. Men langvarig, forskelligartet sygdom har gjort mig totalt uarbejdsdygtig og "hjernetom" i alt for lang tid. Derfor også disse informationer i korthed.

”Og møllerens hjerne kværnede”

Jeg har – som omtalt – fundet et billede af Pilevad mølle. Intet årstal, desværre. (Min mor har på et tidligere tidspunkt ”revet” det ud af et gammelt album.)

2) Foto af min mormor (1924 julen).¹³

3. Foto af brudeparret (intet årstal). Dog var min morfar død fremgår det af avisudklippet. Så mon ikke det har været midt/sidst i 50’erne.

Fotos af min morfar (intet årstal). En statelig mand, som jeg kun husker at have mødt i Odense på besøg to gange.

Foto (original) af min mor, som lille pige, der senere – som 89 årig mindes sit barndomshjem.

Der var ikke kun gryn i min morfars hjerne. Han havde, før han blev møller i Pilevad, været på flere studieophold vedr. møllebyggeri i Tyskland. Møllen, altså den i Pilevad, fik mormor og morfar i øvrigt foræret af mormors forældre (bagermesteren Johansen) i brudegave.¹⁴

Lad mig i korthed remse op, hvad jeg har kendskab til, min morfar eksperimenterede med i (begyndelsen af) sin tid som møller og langt op i pensionisttilværelsen.

Han fremstillede bl.a. ”buffers”, så rangerfolkene kunne undgå at blive klemt ihjel, når de skulle sammenkoble togstammer. Det skete ret så ofte dengang, har jeg forstået. Men produktet blev afvist af DSB bl.a., fordi de i bredden ikke kunne sammenkobles med tyske tog. Han fremstillede den første cykel med påhængsmotor for cykelfabrikken ”Grand” i Nørre Aaby. Han lavede papirindkøbsposer med snor som hanke, så ”konerne” ikke altid skulle gå rundt med stofposer. Men ”konerne” foretrak nu stofposerne. Så fremstillede han låg til konservesglas med gummiring, så de kunne dampkoges.

Under krigen, da man ikke kunne få mandler, fandt han på at fintsnitte ærter, som blev ristet, kaldet ”makroletter” og blev i rigt omfang anvendt af prof- og hjemmebagere som mandelstatningsdrys. Sin helt store succes fik han med ”Taffel Korn Flakes”, som han fremstillede af byg eller hvede (eller havre), da majsproduktionen næppe var synlig på den tid. Det var efter han blev pensioneret. I øvrigt blev han gift med en dame fra København ved navn MAUD med hvem han fik ovennævnte, nu franskgifte datter¹⁵. Jeg aner intet om ”damen”, bortset fra, at hun og min mor ikke ligefrem var veninder, skønt jævnaldrende. Jeg har ikke kunnet spore hende i telefonbogen.

Tillad mig også at indflette, at min storebror, Jørgen Kjærgaard, ud over at være udlært på Thrige i Odense, læste til teknikumingeniør og rejste 26-8 1926-27 via London med skibet ”Olympic” (søsterskib til Titanic) til USA. Han kom ikke til Ellis Island, men direkte til Washington, da han havde en garant, som han tidligere havde været ”sommerchauffør” for i Danmark. (Manden var dir. Koppelgaard, N.F.C.). Jørgen blev hurtigt ansat hos National Fruit Comp., hvor hans opfindsomhed (sikkert nedarvet fra hans far) indbragte ham flere priser. I nogen tid boede han hos min morfars tidligere kontorelev på Pilevad mølle, Henrik Rann og hans hustru Stellea, født af birkedommeren i Næstved. De boede 2915 Connecticut Ave. N. W. Washington. Han havde i mellemtiden skiftet Nielsen ud med Rann. Endvidere videreuddannede han sig til telegrafist og sejlede nogle år

¹³ Hun blev kaldt Marie. Hendes fulde navn var Karen Marie Kirstine Johansen.

¹⁴ Marie og Kristian Kjærgaard blev gift 28. januar 1899 i Asperup.

¹⁵ Det må være bryllupsbilledet Birgit hentyder til.

som sådan på Norske- Amerika linjen. Også han kom ind i National Fruit Comp. Det var i øvrigt i Henriks og Stellas hjem, Jørgen mødte sin tilkommende hustru, Greta Holdt, fra Lolland. De blev sandsynligvis gift i 1928. Henrik Rann var i øvrigt søn af politiassistent Nielsen i Aunslev og gode venner med mine morforældre, Kjærgaardene. De unge fik en søn, Thomas, i 1925. Han døde 5 dage gammel, da navlestrengen havde snoet sig om hans hals. De ligger begge begravet side om side på kirkegården i Winchester, Virginia, hvortil de sidenhen var flyttet. Jeg er den eneste af hele vor familie, der har set gravstedet, men det helt tilbage i 1962. I 1942 døde min morbror, Jørgen, som jeg naturligvis aldrig har mødt, ramt af et hjertestop. Døde omgående.

Skønt ihærdig søgen, bl.a. gennem Røde Kors, var det ikke meget vi fik at vide. Det fik vi, da min morbrors enke, Greta, for første gang kom til Danmark siden 20'erne i 1946, hvor hun boede hos os i Læssøegade i længere tid. Hun var født 10.8.1894, uddannet sygeplejerske. Døde julen 1996. Jeg var i 1994 med til hendes 100 års fødselsdag. Skønt ret dement lykkedes hende to dage efter fødselsdagen at genkende mig (jeg har boet hos hende 61-62 og har siden været på i alt 14 rejser til Fort Lauderdale, Florida).

MEN, da der skal fokus på min morfar, tænkte jeg, du måske – i det mindste var interesseret i et brev, som mor har skrevet som 89-årig, altså næsten ti år før hun døde. Det er håndskrevet. Lidt svært at læse. Jeg har aldrig set det før nu. Kan du bruge noget, er du velkommen til at plukke.

Det var, hvad jeg kun grave eller har gravet i en tid. Måske ikke den store høst, som din -, men alligevel. Til gengæld synes jeg, det er et stykke formidabelt arbejde, du har lavet. Tillykke med det!

Og husk venligst: Når bøgerne er, som du ønsker dem, vil jeg gerne købe 4 stks af hver, så "resten" af min lille familie også kan få kendskab til en enkelt eller nogle af deres rødder.

Good luck.

De kærligste hilsner – også til din familie
fra Birgit Schou

Min oldemor på min fars side, staves Antoinette. Du mangler vist i'et.

Her er så afskriften af Marys brev. Mary er Birgits mor. Brevet er skrevet i 1993.
MIT BARNDOMSHJEM: I DRØMME ET PALADS

"ned på jorden igen, lille Mary"

Det var en mølle af de store. I det 1. kontor havde vi 2 kontorassistenter, evt. en lærling. På møllen var endvidere ansat 2 gifte møllersvende samt 2-3 kuske, der kørte i rutefart hver dag til Nyborg.

I stuehuset fandtes et kontor, en stadsstue, hvor vi kun kom, når der var gæster. Den var med røde velourmøbler med klunker etc. Dertil en stor opholdsstue med fast spisebord. De ugifte svende hørte også til familien og spiste med – med far for bordenden.

I forbindelse hermed fandtes et stort køkken og et fadebur. Derpå et bryggers og udhus. Vi havde altid to piger i huset samt fast konehjælp, skønt min mor var meget dygtig til "alt", f.eks. partering af dyr, ølbrygning, bagværk og madlavning. På den anden side af huset lå en vognport og et maskinrum, en kælder med saltbalje og plads til alt fra vin og øl samt forskellige nye delikatesser, f.eks. oliven. Her fandtes også en stor brødmaskine, der pr. automatik skubbede brødet frem, så

man fik den tykkelse, man ønskede. Alt husgeråd var mekanisk. Sjældent efter den tid.

Så lavede far en stor maskinhal, hvor alt blev drevet af motorer. Så der var altid fraft på – drevet af gasflasker – selv om vejret skulle svigte. Også elektricitet blev der lavet, og alle vore petroleums blev hældt ud. Ligeledes kom der strøm i privaten. dog måtte alt udskiftes, da der senere kom et elværk i Aunslev. Selv strygejernene måtte udskiftes.

Far var nok møller, men den meste tid tilbragte han hos kunder og handle. Og det var stort. Så anskaffede han en bil. Det var jo ikke hvermands eje. Den første tur i sådan én gik stærkt: 30 – 40 km. i timen.

Jørgen, min bror og jeg, fik en lille hest af vores bedstemor, som boede hos os. Den søde hest ”Tulle” var tidligere dragerhest på hotel Nyborg Strand, hvor den bragte gæsternes bagage til og fra stationen. Den var et rigtigt kæledyr, som vi nød rigtig meget, indtil den en skønne dag selv tog for sig af de gode varer i stalden. Den fik trommesyge. Benene kunne ikke bære den tunge krop. Vi mistede den, desværre, men fik derefter en Nordbakker, som var ustyrlig. Så det blev kun Jørgen, som red eller kørte til skole. Vi havde en vogn, en ”gig”, medens de andre børn kørte i jumbe.

[gig, (eng., af uvis opr.), let, tohjulet hestevogn med plads til to personer. Vognen findes med og uden kaleche og anvendes stadig til fremvisning af heste eller til konkurrencekørsel.

jumbe, (vist af vb. jumpe 'skumple, gyngue uregelmæssigt'), lav tohjulet hestevogn, trukket af en enkelt hest. Jumben har plads til tre til fire personer, som sidder i en afrundet vognkasse med dør bagi. Selvom jumben ikke er en elegant vogntype, vandt den stor udbredelse i Danmark i begyndelsen af 1900-t.].

Kilde: Den Stor Danske Encyklopædi. Gyldendal.

Da jeg blev seks år (1910), fik jeg en cykel. Dengang fandtes ikke barnecykler. Men far fik bygget én til mig hos en cykelsmed. Desværre kunne jeg ikke stå af den. Der var så lidt plads mellem sadlen til stellet. (sadlen og stellet?) Men jeg tog hver dag vor kontorassistent hr. Larsen, som kom fra Nyborg, i møde. Han vente så pigen engang. Og så var jeg i gode hænder.

ALT VAR SÅ LYKKELIGT PÅ MØLLEN. Jeg spiste ikke havregrød som de andre om morgenen, men overtalte en af pigerne til at lave brasede kartofler. Møllen voksede. Der blev bygget en stor maskinhal, som fik kraft fra store gasflasker. **MEN** en storbrand ville slukke alt lys. Ilden blev ikke slukket i over tre mdr.

Lagrene var fyldt op med nyindbragt korn og foderkager, som far ulykkeligvis ikke havde nået at få forsikret, inden ildebranden raserede det hele.

I 1916 flyttede vi til Odense. Bedstemor forærede os en villa på Dr. Olgasvej. Far dyrkede handel. Jeg kom i skole på Nørregades friskole – en lang skolevej. Der var heller ikke fortov.

En skønne dag faldt det far ind at købe Odinsgade 14, et stort kolos af et hus, men med en mægtig udenomsplads, der gik helt ned til Vesterbro (Der, hvor Føtex ligger nu).

På pladsen blev der bygget mange garager, som blev fyldt med biler, far solgte. Senere tog far igen springet og blev møller. Denne gang blev han direktør for grynmøllen ”Cerena” i København. I 1925 flyttede vi derover. Jeg blev gift i 1926 og tog igen til Odense.

Senere blev far direktør for Vejle grynmølle, hans speciale. Han valsede havre og byggryn, men her kom han også som den første med ”macroletter” (ristede ærteflager til konditorbrug, erstatningsmandelprodukt). Ærtepulver til gule ærter

var ligeledes hans opfindelse. Kaduspapirindkøbsposer m. rebhank, som ingen – dengang – som næsten i dag – vil gå med.

Far var meget aktiv. Altid en opfindelse på tapetet. Allerede på Pilevad Mølle havde han konstrueret en knallert, cykel med påhængsmotor, som cykelfabrikken Grand i Nr. Åby fabrikerede. Ingen ville købe den.

Et andet produkt, han kom først med var et anti-fluemiddel, Fluin, som var tiltænkt landmændene, så de kunne blive fri for flueplage i staldene. Fluefangeren, som hænger fra loftet i privaten, var også hans opfindelse. Den vandt heller ikke gehør blandt fremtidige kunder (Der vandt heller ikke gehør bl.a. fremtidige kunder). Far var på mange måder 40 år forud for sin tid. Hans største succes blev Taffel Korn Flakes.

Desværre blev far og mor skilt, da de boede i København. Mor flyttede til Odense. De første år på Vandværksvej. De senere år – ca. 25 – hos os i Læssøgade. Far besøgte os, men ellers ingen sammenhold. Han giftede sig med en ung dame på min alder, som ikke talte, vi kom sammen. Så far og jeg havde postboks til forsendelse.

Min far døde i 1952. Jeg arvede en del af profitten af Kornflakespatentet i ca. 10 år efter hans død. En god lommeskilling.

Vi havde som børn oplevet meget mere end vore jævnaldrende i den tid på møllen. F.eks. flere ture til København for at se museer, kirker, osv. Og så blev vi i øvrigt som noget yderst usædvanligt livsforsikret som ti-årige. Vi var på mange bilture. Blev misundt af kammeraterne. En af de uheldige ting – i mine øjne – var, at min far også sad i skolekommissionen, der dengang overværede eksaminer. Jeg mindes historieeksamen. På den baggrundsviden, jeg havde fra vore mange ture ud i landet for at se på museer, kirker, o.s.a. rakte jeg som altid først fingeren i vejret. Hertil sagde min far: ”Ikke dig, Mary”. Han kendte jo til min forhåndsviden. Så den scorede jeg ikke point på i Danmarkshistorie.

Trods al den virak var der noget, som stadigt nagede mig: Vor påklædning. Jeg havde altid blå matroskjole om vinteren. Blå og hvidstribet om sommeren. Altid matrostøj, medens mine veninder fik lov at have deres rigtige tøj på: kjole eller måske en kittel. Jeg kan i dag se, at det var pænt, altid at være i uniform, som blev skiftet, så snart vi var hjemme. Jørgen havde skræddersyet jægersæt. Det blev syet hos en skrædder i Nyborg.

Én, måske flere ting har jeg glemt: MEN vi havde smørrebrødspapir om vores madpakke. De andre kammerater havde deres mad indpakket i avispapir. I tror det ikke. Men sådan var vi blot anderledes!

Måske fremstår alt som under en glorie. Men sådan står det i mine tanker. Det er ikke digt. For rigtigt er det, at vi var foran i tiden. Men som hos alle andre var der også en hverdag – trods en lykkelig barndom.

”En gammel kone på 89”

Indhold

FRA MØLLER KRISTIAN KJÆRGAARDS LIV.....	2
Møller Jens Christensen fra Seden.....	2
Forhistorie og baggrund.	2
Faktaoplysninger:	4
Pilevad mølles oprindelse og historie.....	7
Vindmøller og Vandmøller i Danmark. Bind 2. Anna Marie Lebech-Sørensen.	8
Vindmøller i omegnen	8
Nyborg Avis. Gamle årgange. 0516. 4. bind 1911 – 1915.....	9
Historiens Hus, Odense.	9
Pilevad Mølles Brand.	9
Nyborg Lokalhistoriske Arkiv.....	10
Natlig Møllebrand.....	10
Pilevad Mølle nedbrændt til Grunden.	10
Da Dieselmotorens Luftbeholder sprang.	10
Mod Ildsøjlen	11
Fra By og Amt.....	12
Midlertidigt ophold i Odense.....	15
Videre til København.....	16
Vejle Dampmølle	17
Hvad Vejle Byhistoriske Arkiv gemte.	20
"Moderne møller, der maler Mel til julekager (og) Gryn til sorte pølser.	23
F.D.B.s Mel-og Grynmøller i Vejle, hvis fine Produkter spredes til Brugsforeningsmedlemmer over det ganske Land.	23
Den nye Grynmølle.	23
"Davre-Gryn til danske Børn.	23
Afskrift af brev fra Birgit Schou til mig, dateret Frederiksberg, den 1.11.2009. Omdrejningspunktet for meget af denne historie er Pilevad Mølle i Avnslev....	25